

Matkaraportti Tukholmasta 20-21.huhtikuuta 2004

Harri Jokiranta (SONetBOTNIA), Martti Lähteinen (STM), Eini Pihlajamäki (Ab FSKompetenscentret), Erja Saarinen (Stakes), Ulla Salonen-Soulié (NOPUS)

## ***Tulevaisuuden sosiaalitoimi – miten sen tietopohjaa vahvistetaan Ruotsissa***

### ***Ruotsin sosiaalihallituksen kansallinen ohjelma ”Nationellt stöd för kunskapsutveckling inom socialtjänsten” sosiaalitoimen tietoperustan vahvistamiseksi***

**Hallituksen toimeksiannosta Sosiaalihallitus toteutti vuosina 2001-2003 laajan kansallisen kehittämisohjelman sosiaalitoimen tietopohjan vahvistamiseksi. Ohjelmaan varattiin noin 70 milj. kruunua. Ohjelmassa arvioitiin FoU-toiminta, käynnistettiin kokeilutoiminta tutkimuskäytäntöyhteyden vahvistamiseksi, korostettiin palvelujen käyttäjien osallisuutta lähtökohtana evidenssin ja etiikan vahvistaminen sosiaalitoimen arjessa. Missään vaiheessa ei tavoiteltu pysyviä ja pitkäaikaisia tiedontuotannon rakenteellisia muutoksia, vaan niiden todettiin vaativan vielä paljon enemmän aikaa ja ponnisteluja.**

Koko kansallisen ohjelman suunnittelua ja toteutusta on leimannut tietynlainen top down – toimintatapa, ja ehkä sen arviointikin olisi parasta tehdä nimenomaan kansallisen strategian näkökulmasta. Ohjelma on kokonaisvaltainen etiikasta hyvien käytäntöjen kehittämiseen, evidenssistä yksittäisen kansalaisen kuulemisen lisäämiseen, se kattaa koko sosiaalitoimen kentän ja se on suunnattu käytännön työn tekijöille, toiminnan suunnittelijoille, sosiaalitoimen johdolle ja poliitikoille sekä opiskelijoille, opettajille ja tutkijoille yliopistoissa ja korkeakouluissa. Ohjelmassa korostetaan työnjohdon ratkaisevaa merkitystä tiedonmuodostukselle, laadulle ja kehittämiselle ja siksi myös johtamiskoulutus on keskeisesti esillä.

Kansallisen ohjelman suunnittelu tehtiin yhteistyössä monien toimijoiden kanssa ja myös asiakas- ja muita vapaaehtoisjärjestöjä kuultiin. Samoin loppuseminaariin oli kutsuttu mukaan monta tahoa ja näkökulmaa, mukana myös osio muista Pohjoismaista. Huhtikuun lopulla pidettyyn loppuseminaarin osallistui Suomesta kymmenkunta innokasta mukana edustajia stm:sta, Stakesista ja ennen kaikkea osaamiskeskusverkostosta.

Ohjelman perusteluissa todettiin Ruotsista löytyvän paljon tutkimustietoa sosiaalisten ongelmien syistä, mutta vähän tietoa sosiaalihuollon toimien vaikuttavuudesta. Kansallisen kehittämisohjelman suurin osaprojekti käsittelikin tutkimuksen ja käytännön välisen yhteyden vahvistamista. Mutta **Sosiaalihallituksen pääjohtaja Karin Wigzell** muistutti avauspuheenvuorossaan, että eettinen arvopohja, lait ja käytännön kokemus muovaavat sosiaalityötä, jolloin tieto voi vain osaltaan siihen vaikuttaa. Asiakkaiden on voitava tietää sosiaalityön vaikutuksista ja Wigzell vertasikin sen merkitystä tietoon lääkkeen vaikutuksista potilaisiin. Myös päätöksentekoon voitaisiin vaikuttaa sitä paremmin, mitä selkeämmin voidaan osoittaa yhteiskunnan saama hyöty satsauksistaan sosiaalialalla.

Wigzell korosti tarvittavan rakenteita tiedontuottamiseen, arviointiin ja asiakasnäkökulmaan. Tässä tutkimuksen, koulutuksen ja käytännön läheinen yhteys on keskeistä. Tiedontuottaminen on kuitenkin herkkä asia, ja vain evidenssin mainitseminenkin kiihdyttää.

Vuonna 2000 STM ja NOPUS järjestivät työkokouksen jossa halusimme kuulla ruotsalaisten FoU-toiminnan kokemuksista. Mutta FoU – toiminta ([www.fouvalfard.org](http://www.fouvalfard.org)) ei tuntunutkaan ajankohtaiselta vaan saimme melko tarkan selvityksen kansallisesta ohjelman suunnitelmasta, jonka

Sosiaalhallitus marraskuussa 2000 luovutti hallitukselle. Myöhemmin FoU-toiminta arvioitiinkin osana kansallista ohjelmaa, ja jossain vaiheessa jo tuntui että niiden olemassaolo kokonaan kyseenalaistetaan.

Tukholman konferenssin jälkeen tilanne näyttää toisenlaiselta. FoU – toiminnan merkitys paikallisella tasolla tunnustetaan ja toimintamahdollisuudet halutaan turvata. FoU – yksiköt kykenevät välittämään tutkimustietoa käytäntöön ja tämä todettiin selkeästi myös Tukholman konferenssissa. Mm. **Ruotsin sosiaalijohdon yhdistyksen ([www.socialchefer.org](http://www.socialchefer.org)) puheenjohtaja, sosiaalijohtaja Per-Olof Forsblom Uppsalasta** toivoi omassa puheenvuorossaan, että FoU-toiminta turvataan kuntien tueksi tietopohjan vahvistamisessa. Lisäksi hän esitti, ettei evidenssi-sanaa käytettäisi, vaan puhuttaisiin mieluummin tietoon perustuvasta sosiaalityöstä. Hänen mukaansa on kuitenkin tärkeää pystyä perustelemaan sosiaalityö tieteellisesti, jotta sen legitimitetti voidaan turvata. On kysymys hyvinvointipalvelujen turvaamisesta.

### ***Making Public Policy More Evidence-Based – evidenssiä toimintapolitiikkaa Englannista***

**Brittiäinen tutkija Phil Davies** (PhD, Government Chief Social Researcher's Office, Prime Minister's Strategy Unit Cabinet Office) käsitteli konferenssin teeman kannalta erittäin ajankohtaisessa puheenvuorossaan arviointikäytäntöjen merkitystä. Otsikon mukaisesti lähtökohtana oli (toiminta)poliittinen näkökulma, joskin Davies esityksensä alussa täydensi ajatustaan ottamalla mukaan käytäntötason (practice). Evidence-Based "toimintapolitiikan" tarkoituksena on perustella päätöksentekijöiden ratkaisut ja toisaalta ratkaisuvaihtoehtojen esittäminen päätöksentekijöille. Davies painottikin, että meidän tiedettävä mitkä ratkaisut ovat toimivia ja sen myötä tarkoituksenmukaisia suhteessa aiottuun vaikutukseen. Tästä lähtökohdasta Davies raamitti Evidence-Basen Policyn tarkoituksen seuraavasti: "Evidence-based policy helps people make well-informed decisions about policies, programmes and projects by putting the best available evidence from research at the heart of policy development and implementation." (Davies, P.T., 1999a) Tämän ajattelun mukaan keskeistä on, että toimintapoliittisessa päätöksenteossa (luotettavalla) tiedolla perustellaan linjaukset ja valinnat, joilla voidaan varmistaa seuraavia tavoitteita:

- Improve effectiveness of social programmes
- Stop doing things that are ineffective/harmful
- Improve efficiency of scarce public resources
- Enhance professionalism of policy and practice
- Enhance the public good.

Olennaista tämän ajattelutavan mukaan on, että tutkimuksen ja tutkimustulosten rooli päätöksenteossa tulee vahvistua. Erityisen voimakkaasti Davies korostikin juuri päätöksenteon ja parhaan mahdollisen saatavissa olevan tiedon(tuotannon) välistä vuorovaikutusta. ("...integrating experience, expertise and judgement with the best available external evidence from systematic research.") Tässä vuorovaikutuksessa Daviesin mukaan keskeisiä ovat erityisesti monimenetelmällinen (Multi-Method Capability) lähestymistapa sekä koulutus ja ammatillinen kehittämistoiminta (Training and Professional Development).

Davies kiteytti omat "viestinsä" seuraavasti:

- Public Policy can, and should, be more evidence-based
- But in a broad sense of 'evidence-based'
- Driving force: the question(s) being asked

- We need effectiveness of outcomes/impact and
- Effectiveness of implementation and delivery
- This requires multi-method social research
  - There are influences other than evidence

Davies korosti systemaattisten tutkimustietokatsausten merkitystä ja viittasi tässä Campbell collaborationiin ([www.campbellcollaboration.org](http://www.campbellcollaboration.org)).

Mielenkiintoinen ja virkistävä esitys avasi hyvin kysymyksiä tiedon merkityksestä päätöksenteossa ja samalla herätti uusia kysymyksiä politiikan teon ja tutkimuksellisen tiedon käytön välisestä yhteydestä.

### ***Suomen osaamiskeskusnäkökulma Tukholmassa***

**SONetBOTNIAn kehitysjohtaja Harri Jokiranta** välitti pohjoismaisessa seminaariosiossa sekä tietoa että näkemyksiä alueellisen tiedontuotannon kokemuksista ja haasteista. Pääviesti tuntui olevan tärkeä säilyttää pluralismi sosiaalitoimen tiedontuotannossa. Arjen työn, tutkimuksen ja koulutuksen kultaisen kolmion avulla lähestyttiin keskeisiä kysymyksiä, joissa kontekstisidonnaisuus korostui.

Samalla kun eri näkökulmat eroavat ovat ne myös sidoksissa toisiinsa. Ammatillisen työn opetuksessa on opittava kriittisesti tarkastelemaan omaa työtänsä. Siihen tarvitaan myös sosiaalialan johtajuuden kehittämistä tukemaan henkilöstön osaamista. Harri muistutti tarvitsemamme tiedon ja yhteiskunnallisten ongelmien vahvasta yhteydestä. Osaamiskeskusten tehtävä vahvistaa tutkimuksen, opetuksen ja arjen työn yhteyttä toteutuu eri tavoin alueellisista edellytyksistä riippuen. Niiden profiloituminen perustuu kulttuuriseen alueelliseen erilaisuuteen. Tiedontuotannossa on olennaista tuntea tiedon alkuperä, ja työmenetelmien kehittäminen edellyttää kriittistä tiedon hankintaa. On keskusteltava, mitä alueen hyvinvoinnista tiedetään, miten on mahdollista siitä tietää ja mitä tiedolla tehdään.

Hyvinvoinnin alueellisen kuvan saamiseksi tarvitsemme tilastotietoa, kokemustietoa ja asiantuntijuuden antamaa tietoa. Mikään näistä ei riitä yksinään vaan kaikkia tarvitaan. Harri päätti esityksensä voimakkaaseen vetoomukseen aluelähtöisen tiedontuotannon puolesta.

### ***”Osaamiskeskustoiminta” (=Socialtjänstuniversiteten + FoU-enheter) Ruotsissa***

**Seminaarissa käytetyissä puheenvuoroissa ja jaetuissa raporteissa käsiteltiin verrattain monipuolisesti sitä, miten Ruotsissa on luotu rakenteita ja millaisia ovat kehittämisnäkökulmat tutkimuksen, kehittämisen, koulutuksen ja toisaalta käytännön välillä. Oppia on otettu muiden hallinnonalojen kokemuksista tutkimuksen ja käytännön yhteyksien luomisesta mm. työmarkkinakysymysten, rikostentorjunnan ja kansanterveyden alueilla.**

Merkittävimmät naapurissa tehdyt ponnistukset asiassa ovat parikymmentä vuotta jatkunut alueellisiin ja paikallisiin FoU-yksiköihin perustuvan verkoston luominen sekä uutena vuonna 2002 käynnistettynä kokeilutoimintana toteutettava ”opetussosiaalikeskus-toiminta” (socialtjänstuniversitet) ja yhdistelmäverkkojen (kombinationstjänster) perustaminen.

## **FoU-yksiköt (FoU-enheter/FoU-miljöer)**

Fou-yksiköitä on syntynyt eri puolille maata 1980- ja 1990-lukujen aikana niin, että niitä syksyllä 2003 oli toiminnassa noin neljäkymmentä. Ne ovat paljolti sektorikohtaisia (vanhustenhoidto, lapsi- ja perhepalvelut, hallinto, jne). Niitä ovat kuntien ohella rahoittaneet kuntayhtymät, maakunnat ja merkittävästi myös Sosiaalishallitus. Niiden toiminta-ajatuksena on ollut tutkimukselliseen tukeen nojaava tiedollinen ja toiminnallinen kehittäminen.

FoU-yksiköistä tehdyssä arvioinnissa niiden merkitys todettiin ”yllättävän” suureksi. Ne olivat onnistuneet luomaan hyvät ja kiinteät suhteet laajaan joukkoon sosiaalityöntekijöitä, joista suuri osa oli osallistunut yksiköiden järjestämään koulutukseen ja peräti 13-14 % oli ollut välittömästi mukana tutkimushankkeissa.

Kritiikkiä FoU-toiminta sai lähinnä siitä, että sen puitteissa oli toteutettu enimmäkseen yksittäisiä tutkimushankkeita ja koulutustilaisuuksia; pitkän linjan järjestelmällinen kehittäminen ja tiedonmuodostus puuttuvat. FoU-toiminnan todettiin Ruotsissa luoneen hyvää pohjaa tutkimuksen ja käytännön yhteyden vahvistamiselle ja vähentäneen vastakkainasettelua ”käytännön tieteellistämisen” ja ”käytännön kokemuksen pohjalle” rakentavien kehittämissuuntausten välillä.

## **”Visionen om socialtjänstuniversitetet”**

Sosiaalishallituksen raportissa vuodelta 2000 ”Nationellt stöd för kunskaputveckling” esitettiin ”sosiaalipalveluyliopisto-ajatus”, joka melko pitkälti vastaa Suomessa osaamiskeskustoimintaa edeltäneitä opetussosiaalikeskuksia. FoU-toimintaan verrattuna tällä konseptillä haetaan erityisesti pysyviä yhteistyörakenteita, joilla turvattaisiin järjestelmällinen tiedonmuodostus ja tietohuolto myös pitkällä tähtäyksellä.

Kokeilua lähdettiin toteuttamaan melko isolla rahalla niin, että etupäässä yliopistot, mutta myös muutamat korkeakoulut yhdessä muutamien vaikutuspiirinsä kuntien kanssa muodostivat yhteensä viisi ”sosiaalipalveluyliopistoyksikköä”. Tätä kutsuttiin ”koko skaalan kokeiluksi” (fullskaleförsök) erotuksena rajallisemmasta kokeilusta, jossa perustettiin yhdistelmävirkoja: kuntien ja oppilaitosten yhteisiä virkoja (FoU-lektorat).

Kokeilut kestävät vuoden 2005 loppuun. Vuoden 2004 lopussa tullaan julkaisemaan arviointiraportti, joka tulee olemaan luonteeltaan enemmänkin tilannearviointi. Tulosten, etenkin pysyvien käytännön vaikutusten, kunnollinen arviointi voisi tapahtua vasta 10-20 vuoden kuluttua; kyseessä on vasta muutaman vuoden kokeilun puoliväli. Suuntaamalla runsaasti resursseja ei ole vaikea saada aikaan jännittäviä yhteisiä hankkeita tutkimuksen ja käytännön välille, mutta kuinka saadaan aikaan pysyviä ratkaisuja, jotka jäävät elämään kokeilutuen päätyttyä; sitä ruotsalaisetkin pohtivat.

## ***Palvelun käyttäjän näkökulma mukaan sosiaalihuollon kehittämiseen***

**”Tiedän mitä on olla äiti ja tiedän mitä on olla äiti, jonka lapset on huostaanotettu. Minulla on kokemusta köyhyydestä, asunnottomuudesta ja masentuneisuudesta. Minua on nöyryytetty ja olen monesti tuntenut istuvani lastenpöydässä.” Näin aloitti eräs panelisti alkupuheenvuoronsa työryhmässä, jossa pohdittiin sosiaalipalvelun käyttäjien**

**mahdollisuuksia vaikuttaa saatavilla oleviin palveluihin. Kolmivuotisessa ”Kunskapsutveckling inom socialtjänsten” hankkeessa yhtenä keskeisenä teemana ja tavoitteena oli käyttäjien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen. Mikä rooli palvelujen käyttäjillä tulisi olla? Onko heillä sellaista tietoa ja osaamista, jota tulisi hyödyntää palveluja kehitettäessä. Mikä merkitys käyttäjillä on sosiaalihuollon osaamisen kehittämisessä? Ja miten vaikutusmahdollisuuksia voidaan käytännössä lisätä? Näitä kysymyksiä pohdittiin konferenssin aikana sekä plenaariluennossa että työryhmässä.**

### **Tarkemmin termeistä ja perusteluista**

Mitä käyttäjänäkulmalla tai palveluiden käyttäjien vaikutusmahdollisuuksilla oikein tarkoitetaan?. Ruotsin kielessä puhutaan sekä brukarmedverkan- että brukarinflytande-käsittein. Ensimmäisessä vaihtoehdossa asiakas on jollain lailla osallinen, häntä esimerkiksi kuullaan asiakaskyselyn avulla kerran vuodessa tai kerran kahdessa vuodessa. Brukarinflytande-vaihtoehdossa asiakkaiden/palveluiden käyttäjien näkemykset myös vaikuttavat palvelujen sisältöön, niiden suunnitteluun ja kehittämiseen. Ruotsissa on päädytty käyttämään termejä rinnakkain.

Palveluiden käyttäjien näkökulman huomioimista pidetään yleisesti tärkeänä joskaan ei ongelmattomana. Minkälaisin perusteluin käyttäjänäkökulman vahvistamista sitten vaaditaan? Perustelut liittyvät ensinnäkin demokratiaan ja valtaan. Samalla kun lisätään käyttäjien vaikutusmahdollisuuksia on kuitenkin kysyttävä heikkeneekö edustuksellisen demokratian asema. Miten esimerkiksi suhtautua siihen, että keskiluokkainen asuinalue aktiivisella toiminnallaan saa alueelleen paremmat palvelut kuin muilla asuinalueilla on? Toisaalta taas on ryhmiä, joita helposti syrjitään tai jotka eivät saa ääntään kuuluviin. Näissä tilanteissa eräänä vaikuttamisen lisäämisen keinona pidettiin opintopiirejä, joissa asiakkaat ovat saaneet tietoa omista oikeuksistaan ja järjestelmistä yleensäkin. On tärkeää saada valtaa ja pystyä vaikuttamaan niihin toimenpiteisiin, joista on riippuvainen, oli työryhmän panelistien selkeä mielipide. Kolmantena perusteluna käyttäjien vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi esitettiin, että sosiaalipalvelut tulee sopeuttaa käyttäjien tarpeisiin. Pidetään tärkeänä, että huomioidaan käyttäjien kokemukset ja tiedot, jotta toiminnot ja palvelut vastaisivat käyttäjien tarpeita ja toiveita.

Se miten valtaa jaetaan ja käytetään ammattilaisten ja palvelun käyttäjien sekä erilaisten kansalaisryhmien välillä, on sosiaalityössä keskeinen kysymys ja siksi sillä on myös olennainen merkitys koko käyttäjänäkökulman määrittelemisessä. Esimerkiksi Ruotsin valtakunnallinen mielenterveysjärjestö Riksförbundet för Social och Mental Hälsa on vuonna 2001 käynnistyneessä projektissaan Vardagsmakt (Arjen valtaa) vaatinut, että palveluiden käyttäjien tulee saada olla mukana laadun ja osaamisen kehittämisessä. Pelkästään mahdollisuus tulla kuulluksi, käyttäjäneuvostojen perustaminen tai valitusmenettelyn kehittäminen ei poista sitä valtaepätasapainoa, joka on ominaista mielenterveyskuntoutujien ja psyykkisesti sairaiden ihmisten hoidossa. (Ershammar & Wiksten, 2002)

Tietoa tuotetaan joka päivä, mutta miten saada se haltuun. Esimerkiksi alussa siteeraamallani puhujalla oli paljon kokemuksellista tietoa eri palveluista. Miten hyödyntää näitä kokemuksia sosiaalityön arjessa ja palvelujen kehittämisessä? Ongelmakohtana pidettiin sosiaalityön heikkoa asemaa ammattina. Sen seurauksena sosiaalityöntekijä tuntee turvattomuutta ja näin ollen hänen on vaikea huomioida palveluiden käyttäjät ts hänen on vaikea luovuttaa omaa valtaansa asiakkailleen. Eräs osallistuja huomautti, että kyse on myös asenteista Jos lähdetään siitä, että ihmisellä on jotain annettavaa, hän myös antaa oman panoksensa. Kun asiaan suhtautuu myönteisesti, se myös toimii, hän väitti.

## **BUKU-menetelmä kehitysvammaisten palveluiden arvioinnissa**

Konferenssin työryhmässä esiteltiin eräänä mallina kehitysvammaisten palveluiden arviointiin kehitetty menetelmä. BUKU-menetelmän lähtökohtana on, että jokaisella ihmisellä tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin asioihin. Metodilla arvioidaan yksittäisen ihmisen kokemuksia palveluista, arvioinnin tuloksia ei siten voi mitenkään yleistää. Palvelun arvioinnin tavoitteena on löytää niiden vahvuuksia ja heikkouksia. BUKU-arvioinnin suorittaa koulutettu tiimi, jolla ei itsellään ole yhteyttä siihen toimintaan mitä arvioidaan. Tiimin jäsenenä on kuitenkin henkilöitä, joilla on kokemusta vastaavanlaisista palveluista. Arviointi suoritetaan siten, että muutama henkilö käyttää arvioitavia palveluja 3-4 päivän ajan. Palvelujen käyttäjien näkemyksen lisäksi tehdään havaintoja ja kerätään tietoa henkilöiden sosiaalisesta verkostosta. Arvioinnista kirjoitetaan raportti, jota voidaan käyttää laadun parantamiseksi. Vuoden kuluttua suoritetaan uudelleenarviointi ja käydään tulevaisuuskeskusteluja.

Ruotsin kolmivuotisen hankkeen aikana on lisäksi pohdittu miten palveluiden käyttäjät voivat olla mukana tiedon tuottamisessa ja miten he voivat osallistua tutkimukseen. Hankkeesta on erillisjulkaisu, joka on myös tulostettavissa sosiaalihuollon kotisivulta, [www.socialstyrelsen.se](http://www.socialstyrelsen.se). Raportin lähtökohtana on ensisijaisesti tarkastella mikä merkitys käyttäjillä on sosiaalihuollon osaamisen kehittämisessä. Palveluiden käyttäjät nähdään tärkeinä tiedonkantajina, henkilöinä joiden kokemuksista on hyötyä monipuolisen tietopohjan saamiseksi.

### ***Pitääkö tehdä oikein vai riittääkö, että noudattaa lakia?***

**- Ruotsissa pohditaan sosiaalityön etiikkaa**

**Sosiaalityötä tehdään usein vaikeissa ja monimutkaisissa tilanteissa, joissa törmätään eettisiin ja moraalisiin pulmiin. Harvoin kuitenkin eettisiä kysymyksiä lausutaan selkeinä julki ja pohditaan niihin vastauksia. Sosiaalitoimen tietopohjaa vahvistavassa Nationellt stöd för kunskapsutveckling i socialtjänsten -hankkeessa eettiset kysymykset otettiin keskusteluun.**

Koko hankkeen perusidea on eettinen: on tärkeää ja oikein, että sosiaalihuollon palvelut perustuvat mahdollisimman pitkälle tutkittuun tietoon siitä, miten ne vaikuttavat asiakkaiden elämään. Toisaalta silloin, kun "varma" tutkimukseen perustuva tieto puuttuu, eettiset pohdinnat ovat kaikkein tärkeimpiä.

Sosiaalityön asiakkaat ovat usein kaikkein haavoittuvimmassa asemassa yhteiskunnassa. Heidän kanssaan työskenneltäessä ammattieettisten kysymysten pitäisi olla erityisen tarkkaan mietittyjä.

Etiikan pohdinnan taustaksi tehtiin kaksi selvitystä: Toinen tarkastelee sitä, miten eettisiä kysymyksiä käsitellään käytännön sosiaalityössä kunnissa ja kansallisesti eettisten asioiden lautakunnissa. Selvitys kertoo myös siitä, miten ne ovat esillä sosionomikoulutuksessa. Toinen taustaselvitys käsittelee sosiaalityön eettisten kysymysten tutkimusta.

### **Periaatteet käytäntöön**

Hankkeen perusidea oli nostaa eettiset kysymykset avoimesti käsiteltäviksi. Se vaikuttaa muun muassa sosiaalipalveluiden uskottavuuteen. Käsitteeksi ei riitä se, että esitellään hyviä arvoja ja periaatteita, joista kaikki ovat yksimielisiä vaan niitä on sovellettava uskottavasti käytäntöön. Asiakkaan täytyy saada tietää, kuka on tehnyt hänen asiassaan päätöksen ja millä perusteilla ja kuka päätöksen seurauksista vastaa.

Eettisten pulmien pohdintaa harjoiteltiin hankkeen päätösseminaarin etiikkatyöryhmässä 20. huhtikuuta 2004. Osallistujat pistettiin ensi töikseen miettimään, antaisivatko he toimeentulotukea kosmeettiseen leikkaukseen. Sitä tarvitsi pitkään laittomissa rasistisissa ryhmissä toiminut mies, joka oli tehnyt täydellisen käännöksen elämässään. Entisestä elämästä muistutti jatkuvasti näkyvälle paikalle tatuoitu teksti "Thank God I was born white". Miehen ei ollut mahdollista saada rahaa kokoon muulla tavoin.

Useat osallistujat pohtivat sitä, minkä lain pohjalta rahaa ehkä olisi mahdollista antaa. Jotkut vastasivat, ettei tukea kannattaisi esittää, koska lautakunta ei kuitenkaan hyväksyisi rahojen antamista. Monet punnitsivat sitä, mitä jotkut muut ryhmät jäisivät paitsi, jos suurehkoja summia annettaisiin tällaiseen tarkoitukseen. Harva vetosi sosiaalityön arvoihin ja perusteli niiden pohjalta toimeentulotuen antamista tai antamatta jättämistä.

Keskustelu osoitti, että tukea eettisten kysymysten pohdintaan tarvitaan. Vähän ihmetytti se, että etiikan pohdinta sidottiin niin tiukasti vain lain noudattamiseen.

### **Etiikkasihteeristö auttaa eettisten kysymysten pohdinnassa**

Ruotsissa on lukuisia tutkimuslaitoksia, jotka pohtivat etiikan periaatteiden soveltamista käytäntöön. Ne keskittyvät muun muassa terveydenhuollon eettisiin kysymyksiin. Sosiaalialan eettisiä kysymyksiä tutkivaa ja etiikkaa käytäntöön soveltavaa laitosta ei kuitenkaan ole olemassa. Sellaisen perustamista sosiaalihuollon esitettiin hankkeen tuloksena, mutta siihen ei saatu rahoitusta.

Sosiaalihuollon perustettiin kuitenkin eettisiin kysymyksiin keskittyvä sihteeristö. Sen jäsenille sosiaalihuollon työntekijät voivat esittää eettisiä ongelmia koskevia kysymyksiä. Jäsenet edustavat sosiaalihuollon kaikkia toiminta-alueita. Sihteeristö työskentelee kaksivuotisen kokeilukauden ajan.

### ***Yhteenvetoa***

Kansallisen ohjelman strateginen merkitys on eittämättä suuri. Sen käynnistämiä kokeiluja jatketaan ja sen pohjalta on esitetty sekä lainsäädännöllisiä, sisällöllisiä että rakenteellisia kehittämistarpeita. Hyvin yleinen yksimielisyys tuntuu Ruotsissa vallitsevan siitä, että tiedontuotanto on sosiaalitoimessa priorisoitava ja sitä on edistettävä eri tavoin eikä sitä pidä pitää käytännön työn kilpailijana:

Tulevaisuudessa tulee lisätä rakenteellisia edellytyksiä tiedontuotantoon. Se voi tapahtua malliprojektien avulla sekä alueellisen ja paikallisen FoU-toiminnan avulla. Tämä kaikki edellyttää kiinnostusta ja kompetenssia monipuoliseen arviointitutkimukseen. Kansallista tutkijakoulutusta ehdotettiin, ja siinä suuntauduttaisiin arviointiin ja interventiotutkimukseen. IT-perusteisia malleja ja työkaluja tiedon hankkimiseksi ja kehittämiseksi tullaan kokeilemaan. Sosiaalityön pätevyysvaatimukset tullaan tarkasti kuvaamaan vuoropuhelussa asianomaisten kanssa. Tilastointia kehitetään ja termien yhtenäistämistä jatketaan. Uutta yhtenäistä sosionomitutkintoa esitetään. Koulutuskysymykset nähdään strategisesti keskeisenä vaikuttajana tiedon aseman vahvistamisessa arjen työssä. Sosiaalijohdon on pystyttävä luomaan edellytykset ja tuettava tietoperusteista työtä. Johtajakoulutusta tullaan kehittämään yhteistyössä FAS:n (Forskningsrådet för Arbetsliv och Socialvetenskap) kanssa. Eettisillä kysymyksillä on ollut keskeinen asema ohjelmassa ja myös vastaisuudessa Sosiaalihuolto aktiivisesti ottaa vastuuta periaatteellisista kysymyksistä. Palvelujen

käyttäjien ja asiakkaiden on saatava ja heille on turvattava kohtuullinen vaikuttamisen mahdollisuus tietoon perustuvan sosiaalitoimen kehittämisessä.

Sosiaalihuollituksen Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS) lakkautettiin vuodenvaihteessa. Sosiaalihuoltoon on jo perustettu uusi itsenäinen instituutti sosiaalityön metodien kehittämiseksi (IMS). Sen tulee toimia neljällä pääalueella

- kansallisesti yhteensovitetut arvioinnit ja interventiotutkimukset
- systemaattiset tutkimuskatsaukset
- tuki kehittää ja käyttää tarpeen arvioinnin välineitä
- relevantin tiedon välittäminen sosiaalityön tehokkaista menetelmistä ja työtavoista

## **Lähteitä**

Nationellt stöd för kunskapsutveckling inom socialtjänsten. (2000: 12) Socialstyrelsen

Perspektiv på kunskapsutveckling inom socialtjänsten. En antologi.red. Nils Varg (2003) Socialstyrelsen

För en kunskapsbaserad socialtjänst. Redovisning av ett regeringsuppdrag åren 2001-2003. (2004) Socialstyrelsen

Brukarmedverkan i socialtjänstens kunskapsutveckling (2003) Socialstyrelsen.

Ershammar, David & Wiksten, Anna (2002) Fråga experterna! Brukarna som aktörer i FoU-arbetet. Socialmedicinsk tidskrift nr 4/2002.

## **Sosiaalityön etiikkaa koskevaa ruotsalaista verkkoaineistoa:**

Socialetik-verkkopalvelu

SociaaNätet-portaalin erillissivusto, joka keskittyy sosiaalityön etiikkaan. Sivuilla on etiikkaa koskevia uutisia, siellä esitellään julkaisuja ja käydään aika ajoin vilkastakin keskustelua.

<http://www.socialanetet.com/sn/socialetik/links.pml>

Etikfrågor i socialtjänsten - en undersökning om hur socialtjänsten hanterar etikfrågor i det praktiska arbetet, Socialstyrelsen 2002. (Koko raportti pdf-muodossa)

<http://www.sos.se/FULLTEXT/126/2004-126-1/2004-126-1.pdf>

Forskning om etiska frågor för socialt arbete.

Utredning inom Socialstyrelsens projekt Nationellt stöd för kunskapsutveckling inom socialtjänsten, Socialstyrelsen 2002. (Koko raportti pdf-muodossa)

[http://www.sos.se/FULLTEXT/123/2004-123-1/2004-123-](http://www.sos.se/FULLTEXT/123/2004-123-1/2004-123-1.pdf?valURL=http://www.sos.se/FULLTEXT/123/2004-123-1/2004-123-1.pdf)

[1.pdf?valURL=http://www.sos.se/FULLTEXT/123/2004-123-1/2004-123-1.pdf](http://www.sos.se/FULLTEXT/123/2004-123-1/2004-123-1.pdf)